

RIBE NEMAJU NOGE

RIBE NEMAJU NOGE

(roman o porodici)

Jon Kalman Stefanson

Sa islandskog prevela
Tatjana Latinović



HELIK S

Naslov originala
Jón Kalman Stefánsson:
FISKARNIR HAFA ENGA FÆTUR

© 2013 by Jón Kalman Stefánsson

© 2020. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač

Heliks

Za izdavača

Brankica Stojanović

Urednik

Bojan Stojanović

Lektor

Vesna Đukić

Štampa

Artprint Media, Novi Sad

Tipografija

Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-053-0

Smederevo, 2020.

www.heliks.rs



Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

RIBE NEMAJU NOGE

Preludijum

Ni sunce to nije moglo sprečiti, a kamoli lepe reči kao duga i ljubav; ništa to nije vredelo, slobodno se moglo pobacati – sve je to počelo od smrti.

Imamo svega i svačega; Boga, molitve, muziku, tehniku, nauku, svakog dana nove izume, savršenije mobilne telefone, jače teleskope, a onda neko umre i više nemaš ništa, pružaš ruke tražeći Boga, a hvataš razočaranja, hvataš njegovu šolju za kafu, četku na kojoj još ima njene kose, čuvaš kao utehu, kao čari, kao suze, kao ono što se više nikada neće vratiti. Šta na to reći, verovatno ništa, život je nerazumljiv, to nije fer, ali mi i dalje živimo, nema nam druge, ne znamo ništa drugo, život je jedina izvesnost, da ga imamo, to blago, tu jeftinu bižuteriju. Nakon života verovatno nema ničeg. A sve je ipak počelo od smrti.

Ne, to nije moguće, smrt je završetak, a ne početak, ona nas učutkuje, otima nam olovku usred rečenice, isključuje kompjuter, uklanja sunce, pali nebo, smrt je otelovljenje uzaludnosti, ona nikako ne sme biti na početku, ne smemo to dozvoliti. Smrt je božja greška, nastala kad je Bog, možda iz očaja, pomešao surovost i kajanje jer mu se nije otvorio pasijans stvaranja. Ali u svakoj se smrti pojavljuje i novi život –

Keblavik

– DANAS –

„Keblavik ne postoji.“

Iz epa o Islandu

*U Keblaviku postoje tri strane sveta;
vetar, okean i večnost.*

*Bezvredno i nigde
na svetu nebo nije udaljenije
od zemlje kao ovde*

Ne želim nikom da se zamerim, ali Ari je jedina osoba na svetu koja me mogla opet dovući ovamo, preko prostrane, crne lave kojoj je bol pre stotina godina zaustavio put, ponegde je gola, a ponegde prekrivena mahovinom koja je omekšava i pruža utehu, obučena u tišinu i spokoj; vozim se iz grada, pored dugačke fabrike za preradu aluminijuma, prema lavi koja prvo nalikuje na drevni vrisak, a zatim se pretvori u mahovinom prekrivenu tišinu.

Tmurno je vreme, tamni oblaci su nadvladali bojažljive zrake decembarskog sunca, a lava s obe strane auto-puta je crna kao noć. Negde oko sredine puta se pale bandere, uredno poredane pored asfalta, njihova nepokolebljiva svetla bdiju nad čovekom, oduzimajući mu zvezde i prirodu, to su svetla koja zaklanjaju pogled. Vozim kroz oblake i uspomene, kroz lavu i nepouzidane emocije, oni koji odlaze više se nikada ne vraćaju, a evo ja se ipak vraćam, ne oklevajući, nego sa 110 kilometara na čas, na putu prema Keblaviku.

Keblaviku koji ne postoji.

Ne znam da li je razlog taj bezobrazni stih, istina u toj pesmi, ali u svakom slučaju odlazak u Keblavik mi uvek izgleda kao odlazak s ovog sveta u neki drugi svet koji ne

postoji. Bez obzira na to što vožnja od dugačke fabrike za preradu aluminijuma i jedva živog rastinja oko nje, pa do prvih kuća u Njardviku koje proviruju iz lave, obložene oblacima i apsurdom, traje samo dvadeset minuta. Ari i ja nikada nećemo prestati da se čudimo tome da ovde opstaje život, da ovde neko živi, da čak ima mnogo kuća, to se suprotstavlja zdravom razumu i istorijskim argumentima. Da se razumemo, ne bi trebalo da se čudim kućama u Njardviku, za njih sam bio pripremljen. Na pola puta prema Keblaviku, s desne strane se vidi malo selo Stapi, raslo je i živelo s vojskom, a sada sve više i više tone u lavu ispod ogromne stene Stapi po kojoj je dobilo ime, nalik ogromnoj šaci ili vrisku prema uzburkanom okeanu. Nakon nekoliko kilometara preda mnom se pojavljuje ogroman znak s imenom koje treperi polako, polako, kao težak ritam nad saobraćajem:

REJKJANESBAER.

Treperi kao upozorenje putnicima, daje im poslednju šansu da se vrate, jer ovde se završava svet.

Rejkjanesbaer, tupi sinonim za tri mesta koja su već imala svoja imena: Njardvik, Keblavik, Habnir. Deset hiljada stanovnika. Okean bez ribarske kvote*.

Ja se ne vraćam, prolazim pored znaka upozorenja, vozim se izvan sveta, preda mnom se ubrzo pojavljuje ono što je teško razumeti, prvo ogroman hangar u staroj vojnoj bazi, koji je dugo bio najveća građevina u državi, sagradila ga je američka vojska, veličina je bila potvrda vojne nadmoći njihove zemlje

* Na Islandu je 1984. godine uveden kvotni sistem za ribolov. Ispočetka su kvote dodeljivane opštinama i brodovima (u vlasništvu fabrika za preradu ribe). Pošto je američka vojna baza bila smeštena u Keblaviku, a s njom je mesto dobilo ekonomski stimulus, njemu je dodeljena znatno manja kvota. S vremena na vreme, vlasnici fabrika za preradu ribe bi prodali svoju kvotu uz veliki profit i to fabrikama u drugim delovima zemlje, te bi tako mesto izgubilo svoju kvotu, a time i pravo na ribolov pored svoje obale. (*Prim. prev.*)

– zatim iz lave izranjaju kuće u Njardviku, a iza njih se širi Keblavik, mesto u kojem smo Ari i ja proveli nama tako važne godine, mesto gde postoje samo tri strane sveta.

Island je surova zemlja, neko je negde napisao: „Za loših godina u njoj jedva može da se preživi.“ Potpuno je u pravu, planine su goropadne, njihove padine smrtonosne, vetar je nemilosrdan, mraz nam uzima svaku nadu. Zemlja je surova i islandski narod je u dva navrata skoro nestao s lica zemlje, zbog teškog života, bolesti, vulkanskih erupcija, a za Keblavik se sa sigurnošću može reći da je najčudnija naseobina u celoj zemlji. U poređenju s Keblavikom, mesta kao Biskupstungur ili seoski predeli u Skagafjorduru izgledaju kao raj na zemlji, kao da se nalaze u južnijim delovima sveta. Ako bi ribarska sezona propala, malo je toga bilo što bi spaslo narod, po njemu je samo udarao slani vetar s mora, kišnica koja je mogla biti od koristi gubila se u lavi, noseći sa sobom i poslednji tračak nade i nigde na svetu nebo nije bilo udaljenije od zemlje nego ovde. Bezvredno, pišu u 18. veku Aurdni Magnuson i Pautl Vidalin u *Zemaljskom registru*, to je prvi iscrpni opis Keblavika, napisan nepristrasnim naučnim stilom. Kod njih nije bilo mesta za poeziju, osećanja i osuđivanje, samo pronicljivost i iskrenost: „Ovde nema brodova, uslovi za pristajanje su loši. Nema travnjaka, livade nisu loše, ali vode ima malo i leti i zimi. Put do crkve je dug i zimi često neprohodan. U celoj zemlji nema mesta gde se ljudi nalaze tako blizu smrti.“

Ari i ja smo krajem 80-ih godina prošlog veka otišli iz Keblavika, ušli u autobus sa stvarima koje su nam nešto značile, odećom, uspomena, knjigama, pločama i nismo se nikad više vratili. Vozač autobusa, fin stariji gospodin srebrnastosedu kose, obdaren blagom staloženošću, odmah na

početku puta je stavio kasetu u aparat, pojačao, sluh mu je slabio, i sve vreme do Rejkjavika u autobusu je kao oštra kazna po nama treštao *Wham*. Polako smo napuštali Keblavik, pored luke, uz vojnu bazu s borbenim avionima i šest hiljada Amerikanaca kojih više nema, otišli su pre nekoliko godina, poneli svoje oružje i smrt, poslove i hamburgere, radio-stanicu i klubove, ostavili iza sebe samo napuštene kuće i nezaposlenost. Autobus je prošao kroz Njardvik i izašao na auto-put, koji je u to vreme bio uži i kojim se sporije putovalo nego danas, do Rejkjavika je onda trebalo najmanje tri sata, a vozač je pustio *Wake me up before you go go* barem triput, njegova blaga staloženost se pretvorila u čistu nemilosrdnost.

„Raduje me što sam došao u posetu u najcrnje mesto u zemlji“, rekao je predsednik Islanda prilikom posete Keblaviku, septembra 1944, tri meseca nakon osnivanja republike, to su bile njegove prve reči u dosad jedinoj poseti predsednika Islanda Keblaviku. Najcrnje mesto – kako je uopšte bilo moguće živeti ovde pre nego što je stigla vojska, pre vremena mehanizacije?

Na to pitanje je lako odgovoriti, jednostavno nije bilo moguće.

„U celoj zemlji nema mesta gde se ljudi nalaze tako blizu smrti.“

Nepopustljiv vetar kao da je bio u stanju da duva iz dva pravca u isto vreme, po nama su naizmenično mlatili so s mora i pesak s kopna, nebo je bilo tako daleko da su naše molitve dospevale jedva do pola puta, pale bi na zemlju kao uginule ptice ili bi se promenile u grâd, a voda za piće je bila tako slana da nam se činilo da pijemo okean. Ovde nema života, sve je bilo protiv njega, razum, vetar, lava. A mi sve te godine ipak ovde živimo, vekovima, tvrdoglavi kao lava, nemi

kroz istoriju kao mahovina koja raste na kamenju i menja ga u zemlju, neko bi trebalo da nas preparira, da nas odlikuje, da o nama napiše knjigu.

Nama?

Ari i ja u stvari nismo odavde – odakle bi inače trebalo da budemo – činjenica je kako zaista nismo odavde, doselili smo se ovamo kad smo imali dvanaest godina, a onda otišli, bolje rečeno nestali, deset godina kasnije, pošto smo završili osnovnu školu, radili kao zidari, radili na preradi ribe u Keblaviku i Sandgerdiju, radili tri godine na soljenju i sušenju ribe, završili srednju školu, došli ovamo kao deca, a otišli kao nešto drugo. Uopšte nismo odavde, ali zašto mi onda srce jače zakuca kad se približavam Njardviku, mestu koje će uvek izgledati kao predigra za Keblavik, grupa o kojoj niko nikada nije čuo, u kojem nema ničeg važnog pomena osim možda društvenog doma Stapi? Na golim brdima koja se pružaju prema američkoj bazi niklo je novo stambeno naselje, s velikim privatnim kućama, neke od njih su prazne, caruju nad putem kao životi koje su ljudi zaboravili da žive. Ispod kuća su padine obrasle niskim rastinjem, redovi drveća tankih stabala koje je čvrsto vezano za tlo, valjda da ne bi pobeglo. Auto sada prelazi preko nevidljive linije koja deli Njardvik i Keblavik. Srce počinje jače da udara, taj budalasti mišić, misteriozna raketa, dom večitog detinjstva, i evo prilazim Londonskom trgu, prvom kružnom toku u mestu, sledeći se zove Njujorški trg – uvek me bude pomalo sramota tog pokušaja Keblavika da se uzdigne iznad vlastite svakodnevice, pobegne od sopstvene prošlosti; na drugom kružnom toku skrećem i parkiram kraj jedne od mnogobrojnih hamburgernica na točkovima u mestu. Odavde je dobar pogled na luku, praznu i beznadežnu, kao da ju je neko od bogova

izgubio, a onda i zaboravio. Na kraju пристаништа stoje tri stara ribara, odatle dobro vide okean, ruku spuštenih uz bokove, praznih, dokonih, gledaju jedan jedini ribarski brodić koji će tog dana uploviti u luku. Uzimam dvogled iz auta, podižem ga na oči, na licima ribara vidim nagoveštaj bola ili strepnje – kao da su došli na пристаниšte da vide hoće li u mrežama naći izgubljene godine.

*Ta tuga, to slomljeno srce, ti
galebavi i Jonovi gromovski hamburgeri*

Ari se pre dve godine pozdravio sa mnom i sa Islandom ovom telefonskom porukom: „U malim zajednicama se ponekad ne može disati, nedostatak vazduha zagušuje, odlazim pre nego što se ugušim.“ Sasvim dobar razlog za odlazak. Ko god želi da voli Island, mora ga s vremena na vreme napustiti.

Zagušljivost u malim zajednicama pritiska ljude, čovek koji ne dobija dovoljno kiseonika misli manje ili suženije, pogled na svet postaje egocentričniji i samim tim beznačajniji. Ari je u pravu, naše društvo pati od nedostatka kiseonika, iako je trebalo da nas planine nauče da razmišljamo, one se protežu u vazduh, prema nebu, od kojeg dobijaju kiseonik i pogled, dok mi trulimo između busenja. Da se razumemo, busenje je važno, to su uspavani psi, misli zemlje, tišina koja nam nedostaje. Ari često kaže da je busenje Island, poslednji put mi je to napisao u mejlu prošle nedelje, i dodao: „Toliko mi nedostaje to busenje da ću poludeti. U Danskoj nema ni busenja niti planina i ja to Dancima nikako ne mogu oprostiti.“ Umesto da se pozdravi, samo je napisao datum i čas i završio poruku emodžijem. To je njegov način da me obavesti da dolazi, nema

naviku da se direktnije izražava. Ari, koji je s majčine strane iz veoma emotivne porodice, a od šeste godine je odrastao uz ćutljivu osobu s obala zapadnih fjordova i emotivno izgubljenju osobu sa istočnih fjordova. Takva kombinacija nije nikako mogla dobro završiti, morala je prouzrokovati nekog đavola; tragediju, bezbroj teških trenutaka, neprospavane noći. Što se i dogodilo, moraćemo to opisati na neki način, nećemo to moći izbjeći, ako čovek već krene nešto da piše, onda ne sme ništa prećutati, to je prva zapovest, osnova svega. Zato sam znao da je datum i čas značio da se Ari vraća kući, da će sleteti na visoravan Midnes tog dana, u toliko sati, i zato sam mu odmah odgovorio, koristeći žargon iz naših mladih dana, kad svet nije izgledao ovako kako izgleda sada: da popijemo piće iz djuti frija, gde ćeš biti? Iznenadio me njegov odgovor: u hotelu Aerodrom u Keblaviku.

Arijeva tajnovita poruka o dolasku kući bila je poprilično jednostavna i nije bio potreban stručnjak da je odgonetne, dok su reči s kojima se oprostio pre dve godine: „U malim zajednicama se ponekad ne može disati ...“, zbunjivale svakog osim mene, one su u stvari značile: „Odavde me tera tuga, lomi mi srce, rastura ga. Čovek slomljenog srca ništa ne vredi – odlazim odavde da bih spasao samog sebe.“

Tuga.

Ili ono što se tako naprasno slomilo, bez najave, tako jezivo rasturilo njegov život, njen život i živote njihovo troje dece. Tako se barem činilo, da se slomilo naglo i bez najave. Udarac rukom po kuhinjskom stolu kao vrisak, i više ništa nije bilo kao pre.

Ništa. Teška reč.

Ari je sam sebe oterao odavde. A možda ga je život oterao, svakodnevnica, ono što je nedovršeno, što je izgubavao i s čim je

odbijao da se suoči, uz sitnice koje se nagomilaju a da ih ne primetimo, valjda zato što smo zauzeti, nemarni, kukavice, ili sve to zajedno. Prvo udarac rukom po kuhinjskom stolu kao vrisak, a malo kasnije nastaje praznina koju je polako ali sigurno ispunio osećaj nedostajanja – cvet i mač u istoj reči.

On se sad vraća kući, sa svojim slomljenim srcem, nakon dve godine u Danskoj; ako ćemo biti iskreni, nju ne možemo uvek zvati inostranstvom.

Još uvek stojim iznad luke u Keblaviku, gledam kako uplovljava jedini brod koji će danas doneti neki ulov. Stari ribari stoje s rukama u džepovima, razgovaraju, na licima im nema onog izraza koji sam ja umislio, to je bio nespornost, oni se smeju, nekoliko galebova prati brod, začuđujuće nezainteresovani, kao da su i oni potpuno izgubili poverenje u pomorske veštine i ribarsku industriju Keblavika, pa kruže oko broda samo zato što moraju da se pokažu. Podižem dvogled, promatram galebove, naizgled su snebivljivi, što je verovatno glupost, galebovi nemaju nikav izraz lica, osim onog koji je u vezi s pohlepom i strahom od smrti – kao liberali, rekao bi Ari. Trgnem se na zvuk automobilske sirene tik kraj mene; pet vozila čeka u redu pred hamburgnicom; dva džipa, jedan kamionet i dva obična automobila, *Jonijevi gromovski hamburgeri*, piše na velikoj svetlećoj aluminijskoj reklami na krovu trafike, a ispod tog naziva stoji slovima iste veličine, na engleskom, ili možda bi trebalo reći na američkom: *Jonny's Thunder-Burgers!* To je valjda stara navika, uticaj pedeset godina suživota s američkom vojskom. Bacam pogled na automobile, ne znam zašto sam opet prineo dvogled očima. Jedan auto opet zatrubi, možda iz dosade, možda protestuje protiv života, situacije u provinciji Sudurnes, nezaposlenosti, beznada, ribarske kvote koje više nema,

vojske koje više nema, možda trubi jer ne može da dočeka fabriku aluminijuma koja treba da se otvori u Helguviku, ili američkim pogonima za uništavanje otpada koje šef opštine Sigurjon pokušava da namami ovamo, trubi jer je žudan osećaja sigurnosti, sreće u životu, trubi jer mu se umanjila seksualna moć ili se možda nimalo nije umanjila; ili možda trubi naprosto zato što mu se ne čeka u redu, sigurno je gadno biti gladan i čekati na Jonijeve gromovske hamburgere. A možda trubi zbog mene, jer stojim ovde i gledam luku, to obeležje lepših vremena, kada je luka imala važnu ulogu, bila srce mesta, njegova svrha, potvrda da je važno i bila je neraskidiva veza s prošlošću i jezgrom zemlje, kada je predstavljala važnu protivtežu američkoj armiji i njenom uticaju na život i ponašanje ljudi u Keblaviku. Vraćam se prema svom autu, znam da narod ovde nema poverenja u pešake, obično se pokaže da su komunisti i pijanice bez prebijene pare. Bacam pogled preko ramena, galebovi su otišli, na mestu gde su bili malopre sad je samo sumračno nebo, dan je počeo da tone u okean koji je vekovima izdržavao narod u Keblaviku, bio preduslov svega i davalac života, dan tone u njega s galebovima, automobilskom sirenom, *Jonny's Thunder-Burgers*, tone u taj bogati okean pun riba koje u njemu plivaju bez imalo straha od ribara u Keblaviku, jer je većina brodova prodana nakon što je uveden kvotni sistem, a Keblavik nema kvote, pravda i jednakost odavno izbegavaju Keblavik, najcrnje mesto na Islandu, mi gledamo kroz prozore naših kuhinja i dnevnih soba, gundamo, eno okeana, ogroman je, a onda navlačimo zavese, jer ko još želi da ga tako veliko prostranstvo podseća na bolje dane, kada se ovde radilo, kad se moglo hodati uspravljenih leđa i podignute glave; podseća da smo bez reči pristali da se jata riba u okeanu pretvore u bankovne

račune vlasnika ribarskih firmi i njihovih potomaka, da bakalari otvorenih usta i svetlucajuća haringa postanu njihova krv, da okean bude privatizovan – na brzinu ćemo navući zavese, jer nas boli pomisao da nam je pred nosom more prepuno ribe koju ne smemo da lovimo, jer imamo fabrike za preradu ribe koje nemaju šta da prerađuju.

Ne vidim više galebove, ni stare ribare, koji su nestali kao što je nestao dan, možda su potonuli u okean zajedno sa suncem, galebovima i automobilskom sirenom. Gledam kroz dvogled prema nebu, na njemu valjda nema kvotnog sistema, gledam kroz tamu prema istoku, odakle bi trebalo da stigne Arijev avion. Pilotu, vozi pažljivo taj teret, tu tugu, to slomljeno srce.

Deset saveta kako prestati plakati

Gledano odozgo, iz perspektive bogova, planine niti izgledaju preteći, niti veličanstveno lepe, one su ljubičaste biljke koje je sneg pretvorio u ledeno cveće, u drevne ruže poklonjene nebu nad Islandom i avionu u kojem Ari sedi na sedištu do prozora 19 A, njegovo oštećeno srce kuca kao ludo, sramota ga je zbog toga, kuca tako od trenutka kad su se oblaci odjednom raščistili i pod njim se ukazao Island, sa svojim drevnim ružama, glečerima i crnom južnom obalom. Ari masira grudi, kao da bi hteo da umiri srce, tu sitnu životinju koja se ponekad tako okrutno poigrava s nama, zatvara oči ne bi li razumeo osećanja koja su ga preplavila, žestoke uspomene, nepodnošljivu nostalgiju, nešto što ne može da razume. Žena koja sedi pored njega, niska i debeljuškasta, škilji očima kroz naočare velike dioptrije, skoro da je završila drugu kesicu čipsa, šaka joj je puna čipsâ, priča bez prestanka s putnikom u

sedištu do nje, džinom debelih usana, debelih ruku, on masira kolena šakama veličine lopata. Džin skoro da reč nije progovorio celim putem, nekoliko puta je progundao nešto, nije ništa jeo, samo masira kolena, ponekad jako, iz sve snage, kao da se uzdržava da ne reaguje na ženino neprestano torokanje, ubio bi je da je let malo duži, pomislio je Ari na pola puta, nad Farskim ostrvima koja izgledaju kao osamnaest zelenih kamenčića usred Atlantika. Trudio se da ne obraća pažnju na njih, pokušao je da ignoriše da su tu, ali je miris čipsa dopirao do njega svaki put kad bi žena šakom izvadila novu porciju. Ari je čim se avion popeo na visinu iznad oblaka i ptica u uši stavio sitne slušalice, a avion je sagorevao kerozin u borbi protiv sile gravitacije koja ga je vukla prema zemlji, sile zbog koje mi opstajemo na površini, a Mesec je na svom mestu, nevidljive sile koju osećamo u svakoj sekundi života, u snu i na javi, isto kao što osećamo sve jake sile ovog sveta punog krajnosti i razočaranja: lepotu i svakodnevicu, ljubav, zavist, mržnju, inspiraciju, pohlepu, ambiciju, saosećanje. Sve te sile su nevidljive, primećuju se samo pod najpreciznijim meraćima i zbog toga ih čovek obično zanemari, ne spominje ih u svojim izveštajima ili beleškama sa sastanaka. Sile koje nas pokreću, rastavljaju i ujedinjuju. „*Don't know if I saw you if I would kiss you or kill you*“, kroz slušalice se čuje Bob Dilan dok se umesto danske ravnice pod njima pojavljuje otvoreni okean, nikada miran, i u njemu se bore krajnosti, baš kao i u čoveku. Oblaci mu zatim zaklanjaju pogled. Ponekad tražimo bol. Nedostajanje. Uranjamo u vlastite rane. Izgubili smo snagu za život, kao da je čoveku sve komplikovanije postojati, kao da mu je sve teže i teže da se bori s vlastitim bivstvom. Pijemo lekove za smirenje, stimulanse, tablete koje nas umrtvljuju samo da bismo preživeli svakodnevicu.

Prolaze godine, smisao života je neizvestan, shvatanja nesigurna, debljamo se, nervi nam se habaju i pucaju, večito nas muči nezadovoljstvo, nedoživljena strast. Žudimo za rešenjem, žudimo za jasnoćom, ali nemamo vremena, nedostaje nam pribranosti, nemamo kondicije da ga tražimo, pa zato zahvalno gutamo proste savete, gotovu hranu, seks bez obaveze, bilo šta što nam obećava što brže rešenje, živimo u vremenu trenutka. Knjige za samopomoć nam obećavaju bolji život, bogatiju egzistenciju; deset saveta kako prestati piti, debljati se, žaliti, bojati se, deset saveta kako živeti, retko kad ih se daje više od deset, ne može se očekivati od nas da pojмимо više od deset saveta, deset kao deset prstiju na rukama, deset kao deset božjih zapovesti. Deset saveta za život. Šta mi je trebalo da slušam tu pesmu, razmišlja, iznad oblaka i okeanske pučine, nad osamnaest zelenih kamenčića, ali ipak sluša, četiri puta, pet puta, da li bi je poljubio ili ubio kad je opet vidi. Udubite se u vlastitu ranu, piše u knjizi *Deset saveta kako izlečiti slomljeno srce*, samo tako ćete se oporaviti od nje. Ari zna sve o toj knjizi, bio je urednik u izdavačkoj kući u Danskoj kad je tamo izašla, prodana u sto šezdeset hiljada primeraka samo u prvih pet meseci, mnogo je slomljenih srca – novine su kod nas objavile vest o tome, tradicionalno islandski preterujući o uspesima Islandana u inostranstvu: „Islandski izdavač osvojio dansko tržište knjiga.“

Ja sam u rani, razmišlja, čisteći diskretno mrvice čipsa sa svog krila, sluša Dilanovu patnju. Život je takav: mladi Dilan je zanosno pevao o revoluciji, novim vremenima, promenama, a sada, decenijama kasnije, peva samo o nesrećnim ljubavima, žaljenju, mučnoj neizvesnosti. Možda je lakše promeniti svet nego izlečiti ljubavne rane, jednostavnije je zahtevati nova vremena nego se nositi sa samoćom.

Arijev život je uvek trebalo da bude putovanje među planinama, put do zvezda i sazrevanja, a evo ga sada, još malo pa puni pedeset godina, razume se u religije, muziku, knjige, ume da izračuna obim kruga, zna istoriju u opštim crtama kao i istoriju fudbala, a u suštini ne zna ništa; ne oseća se nigde kao kod kuće, zbunjen je, izgubljen, nedostaju mu njegova već odrasla deca i žena s kojom je proveo više od dvadeset godina, ali, bez obzira na to što toliko pati, ipak nema snage da se vrati kući, kao da ga neka nevidljiva ruka sprečava, hraneći ga u isto vreme neodoljivom čežnjom. Sprečavala ga je – sve dok mu jednog dana njegov otac Jakob nije poslao mejl, kao grom iz vedrog neba. Iznenađio ga je ne samo zbog toga šta je u njemu pisalo, već i zbog toga što njih dvojica nisu nikada bili bliski, a u poslednje dve godine skoro nisu bili uopšte u vezi. Poruka se sastajala od dve rečenice:

„Eto, dečko, došlo je do toga, samo što nisam odapeo, rak. Poslao sam ti nešto. :-)“

Ari ga nije ozbiljno shvatio. Njegov otac je imao običaj da tako priča kako će uskoro umreti, ko još stavi smajlija u takvu poruku ako je zaista istinita? Ali ipak je osećao da se ovog puta nešto dešavalo, jer mu je njegova maćeha pre nekoliko nedelja poslala pismo – što ga je još više iznenadilo od tatine poruke, više se začudio njenom pismu nego da ga je Mesec pozdravio usred belog dana. Ari ga doduše nije čestito pročitao, ali shvatio je da je neobično otvoreno, a uz njega mu je maćeha priložila isečak iz novina, članak koji je napisala Sigridur Ejjildotir – Siga – žena koju smo Ari i ja dobro poznavali u davne dane. Ari je počeo da čita pismo ali je odmah rešio da se ne opterećuje ni njim ni člankom, odlučio je da ih sačuva, kao što je obično radio, da ih odloži sve dok ih dani ne zatrpaju, dok ne zaboravi na njih. Maćeha i otac su se odavno razveli,

već godinu dana ga nije videla, ali je tu i tamo čula neke vesti koje su je brinule, piše to Ariju čisto da zna. Automatski je pomislio: alkohol, matori je opet počeo da pije, ne ide mi se kod njega samo zbog toga, ne dolazi u obzir, i umesto toga se udubio u posao, pripremajući izdanje knjige *Deset saveta kako razumeti smisao života*. Ali onda je dobio taj mejl, očito nije sve kako treba; odlučio je da nazove oca, ali mu se ovaj nije javio na telefon. To ga je naravno uzdrimalo; ne odgovara, šta li to znači? Minut kasnije stiže poruka od njega: „Sve je u redu – čekaj samo pošiljku.“ Ona je došla nakon dva dana, poštom, starinskom, onom koju poštari raznose na nogama po ulicama gradova i sela, kao lepu uspomenu na stare dane: paketić za Arija. U njemu su bile dve koverta, otvorio je jednu i izvukao iz nje sliku svojih roditelja, staru naravno, jer mu je mama umrla pre više od četrdeset godina. Umrla je i nestala. Pretvorila se u crnu rupu. Pretvorila se u ranu o kojoj se više nikada nije pričalo: a rane o kojima se nikada ne priča, koje se nikada ne leče, s vremenom postanu neizlečiva živa rana koja izjeda sve oko sebe.

Njegovi roditelji na slici sede priljubljeni jedno uz drugo. On ju je zagrlio, ona se naslonila na njega, gledaju pravo u fotoaparata i smeše se. Ko zna zašto, ali Ari nikada nije video tu sliku, možda nije smeo da je vidi, i sada ga je iznenadila. Iznenađenje nije bilo ugodno, više je bilo nalik udarcu, šoku. Zagledao se u nju, u taj trenutak u prošlosti kojeg više nema. Preseklo ga je. Osećao se loše, a nije razumeo zbog čega. A onda je konačno shvatio zašto: njegovi roditelji su na toj slici izgledali srećni. On se ne seća da ih je ikada video srećne zajedno. Uvek su bili njih dvoje, Ari i mama. Prvo njih dvoje, a onda on, njegov tata Jakob. To mu je ostalo u pamćenju. Njegov otac, da li je moguće da je ikada bio tako mlad, tako nasmejan, tako nežan?

Drugo pitanje: zašto je poslao Ariju tu sliku sada, a još je povezao s najavom da će uskoro umreti. Treće pitanje: zašto Ari tek sada vidi tu sliku, četrdeset i četiri godine posle majčine smrti?

Arija je pošiljka čekala kad se vratio s posla, iz izdavačke kuće u kojoj je već više od godinu dana bio jedan od urednika, šef mu je bio jedan naš drugar iz izdavačke branše; vratio se kasno, tek pred večeru, nikad mu se nije žurilo da se vrati u taj trosobni stan u naselju Osterbro, što da se i žuri, tamo ga nije čekalo ništa osim tri žice njegovog instrumenta, samoće, kajanja i nedostajanja. Otvorio je paket, otvorio jednu kovertu i osetio kako mu se sve u utrobi okrenulo naopačke. Sedeo je i gledao sliku dok je večer zatamnilo nebo pred prozorom, upalilo televizore u susedstvu, upalilo lampe nad foteljama za čitanje. Nije ni o čemu razmišljao, ni o čemu posebno, nije mogao, misli i emocije su nekontrolisano tutnjali kroz njega, tako snažno udarala jedna o druge da je sevalo. Laknulo mu je što može da gleda u tu sliku daleko od oca, što ih deli čitav okean. Ne seća se da su ikad zajedno gledali njene slike, nisu se nikad usudili, nije im palo na pamet da to rade.

Gledao je u njeno lice.

Kao opčinjen.

Kroz večer do njega dopire tutnjava automobila, tamno nebo preseca zavijanje sirene.

Prvo je gledao samo u mamu, njen osmeh, njene velike, plavosive oči koje blistaju kao da su tog trenutka privukle svu svetlost ovog sveta, sunce i zvezde, mesečinu i polarnu svetlost, oči koje su tako davno nestale, izbrisane, ugašene, nema ih, kao što nema ni nje, njenih misli, lica, vrckavog pogleda, zagrljaja, kako je moguće da nešto tako veliko nestane, a da se čitav svet ne isprevrće, da zemlja ne iskoči iz svoje putanje

i ne izgubi svoj mesec? Ari je uspeo da zaboravi ili da zane-
mari da se na slici nalazi i njegov otac, sve dok ne začu sirenu
hitne pomoći, sirenu koja je više ličila na vrisak očaja, prese-
kla veće napola, presekla napola i njegove misli, pa je ugledao
oca, odjednom se i njega setio. Ari je video kako su srećni na
toj slici – možda upravo zato što su bili zajedno. Slušao je kako
se zavijanje hitne pomoći udaljava i osetio kako ga preplavljuje
pakosna ljubomora na oca i kako ispunjava sve oko njega. Gle-
dao je u lik svog oca i osetio samo mržnju, čistu, nepatvorenu
mržnju. Gledao ga je u oči i mislio: dabogda umro.

Sa sprata ispod dopirao je smeh suseda.

Činilo mu se kao da mu je otac ovom slikom oteo majku.
Da mu je poslao sliku jer je hteo da kaže, vidi, bili smo srećni,
vidi kako se naslanja na moje rame, vidi kako se smeje, vidi,
bili smo dovoljni jedno drugom, a sad ću uskoro umreti i
idem kod nje, vidi, to smo nas dvoje, ona i ja. Vidi, tebe nema
na ovoj slici, ti nisi sreća. Ti si van nje. Ona je moja.

Ari ustade i ispi pola flaše viskija.

Baš lepo, mislio je, vrlo zrelo. I nastavi da pije.

Sutradan se nije pojavio na poslu, nema veze, knjiga *Deset
saveta kako razumeti smisao života* već je bila u štampi, zaslu-
žio je odmor. Probudio se mamuran. Za doručkom je gle-
dao u sliku, došao je sebi, mržnja je nestala, ostala je samo
sramota. I možda malčice ljubomore, dobro, možda malo
više od malčice, sakrivala se duboko u njemu, nije je mogao
savladati. Ali sada mu je bilo drago što su bili srećni na toj
slici, znao je da će ih posle svom silom napasti teški trenuci:
svakodnevnica, razočaranja, alkohol, nasilje, a zatim i njena
bolest, tamna poruka smrti.

Tek se nakon prve kafe setio druge koverta u pošiljci, brzim
pokretima je otvorio i opsovao od iznenađenja kad je iz nje

izvadio uramljeno priznanje Oduru, njegovom dedi po ocu. Svetložuta povelja ispisana ukrasnim slovima, u pozlaćenom ramu, uvek je stajala na počasnom mestu u njihovoj dnevnoj sobi, prvo u Ulici Savamiri u Rejkjaviku, a posle u sva tri stana u Keblaviku gde mu je otac živeo, povelja Oduru Jonsonu, kapetanu i vlasniku broda. Obešena na počasnom mestu, bila je prva stvar koju bi gosti videli kad bi ušli u kuću, stakla uvek izglancanog, ali spominjala se samo kad bi tata bio pijan, nakon što bi dugo sedeo u dnevnoj sobi, sam, pijući, slušajući Megasa i Džonija Keša. Znao je ponekad da pozove Arija, blagim i nejasnim pijanim glasom molio bi ga da sedne kraj njega, stavio naočare na nos i čitao mu tekstove. Glas bi mu treperio, kao da ne može da se suzdrži, a Ari bi gledao u pod. Iz ko zna kod razloga, ta povelja je bila jedino što je Jakobu ostalo od oca, i verovatno prva stvar koju bi spasao iz požara. A sada ju je poštom poslao Ariju u Dansku. Bez ikakvog objašnjenja. „Čekaj pošiljku.“

Ari je pio kafu, nebrojeno mnogo šolja, gledao čas na povelju, čas na sliku, spolja je dopiralo urlikanje velegrada, otvorio je internet, kupio avionsku kartu da se vrati kući, samo u jednom smeru, uzeo telefon, pozvao svog druga izdavača i rekao mu da ide kući, na Island, zauvek, ponovio nekoliko puta tu tešku reč, *kući*, naglasivši je svaki put. Krenuo je da se pakuje, a sad evo sedi u avionu, visoko iznad okeana i oblaka, izvlači ispod sedišta tašnu, vadi iz nje povelju i čita tekst koji zna napamet, naučio ga je još u detinjstvu, i čita u sebi:

„Priznanje Oduru Jonsonu, kapetanu i brodovlasniku.

Danas kada prvi put svečano slavimo...“

U tom trenutku žena do njega opet zariva ruku u polupraznu kesu čipsa, iz nje kulja miris, Ari baca pogled kroz prozor i vidi kako se oblaci raščičavaju, avion je počeo da sleće,

napušta nebesa, predsoblje raja, i pred njim se ukazuje Island sa svojim drevnim ružama. Ari prekida čitanje, zatvara oči, više nije u avionu, otišao je četrdeset godina unazad i nalazi se u zelenom autobusu koji polako vozi prema zapadu zemlje, vuče za sobom dugačku liniju prašine, to je pre danâ asfalta, šofer vozi polako, menjač tandrče kad god se pred autobusom pojave uzbrdice, šofer stiska vilice kao da fizički mora da gura autobus uzbrdo, u ustima drži skoro ugašenu cigaretu, a zatim se pred njima pojavljuje planina Bojla, s koje anđeli imaju pogled na ceo zapad Islanda, izmere radost i smeh i smrt i o svemu tome pošalju izveštaj u raj. Ari i ja sedimo u prednjem delu autobusa, već se četiri sata borimo s mučninom, oči nam upijaju šarene livade i pašnjake s usahnulom prolećnom travom, sve dok autobus ne stigne do zelenog slavlja, zelenog uzvika, niz padinu Bratabreku i pred nama se ne ukažu seoska imanja, planina Bautsfetl između njih, a srca nam zaigraju i oči zatrepere od radosti.

Ariju i sada baš tako trepere oči, kad ih ponovo otvara na sedištu 19 A do prozora i pred njim se ukazuju drevne ruže, beli glečeri i crna razigrana obala; otvara oči i čini mu se da mu srce u grudima pada u bezdan. Duboko uzdiše, od uzbuđenja ne zna šta bi sa sobom, ispušta povelju na pod, uzima knjigu iz džepa sedišta i onda je odmah ostavlja, pritiska zvonce i zove stjuardesu pa joj se izvini, žmirka očima, gleda kroz prozor, ali ne vidi ništa, slane suze mu zamagljuju vid. Kad je koliko-toliko došao sebi, žena se saginje prema povelji na podu, pruža mu je i pomiluje ga po ruci, prstima masnim od čipsa, i kaže tiho na engleskom: „Ljudi koji nikada ne oseće bol ni emocije u životu, hladnog su srca i nisu nikada živeli – budite zahvalni na suzama.“